

ISSN (E): 2181-4570

SHARQ MUTAFAKKIRLARINING MA'NAVYI TARBIYA HAQIDAGI TA'LIMOTLARI

Saidova Parvina Mirzo qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti o'qituvchisi

parimirzaevnadtpi@gmail.com

Murodullayeva Zaytuna Abdulloyevna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi

hasanabdullaev2016@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada 1-4-sinf o'quvchilarida ma'naviy tarbiya indikatorlarini shakllantirish mazmuni, boshlang'ich sinf o'qituvchilarda ham ma'naviy tarbiya indikatorlarini shakllantirish haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: tarbiya, ta'lim, ma'naviy tarbiya, indikator, ma'naviy-axloqiy ong, "Uzluksiz ma'naviy tarbiya" Konsepsiyasi, yoshlar tarbiyasi, ma'naviy-axloqiy fazilat (kompetensiyalar), ma'naviy-axloqiy sfatlarni shakllantirish.

Kirish. Jahon ta'lim tizimida yoshlarni kasbiy ijtimoiylashtirish, ma'naviy-axloqiy kompetentligini rivojlantirish, ijtimoiy faolligi va tashabbuskorligini tarbiyalash metodikasini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-tadqiqotlar olib borilmoqda. AQSH, Rossiya, Germaniya, Fransiya, Xitoy, Koreya kabi rivojlangan mamlakatlarda talaba-yoshlarning tafakkurini o'stirish, qobiliyatlarini erta aniqlash, ma'naviy-axloqiy tarbiyalash mexanizmlari samaradorligini oshirish metodikasini takomillashtirishda modulli o'qitish, "blended learning" (aralash o'qitish), mahorat darslari, vebinarlar tashkil etilib kelinmoqda. O'zbekistonda yoshlar tarbiyasini zamonaviy asosda ilmiy-texnologik isloh qilish borasida olib borilayotgan ishlar uni bugungi kun ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda ilmiy asoslangan tayanch kompetensiyalar, fazilatlar asosida shakllantirishni talab etmoqda. Tarbiyaga yangicha, tizimli yondashuv, bolada tayanch fazilatlarini kafolatli shakllantirishda oila, maktabgacha ta'lim, umumiy ta'lim, o'rta maxsus kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalari, mahallalarning ijtimoiy-pedagogik imkoniyatlarini to'liq yuzaga chiqarishni va ular orasida ilmiy-metodik uzviylikni yangi darajaga ko'tarishni taqozo etadi¹.

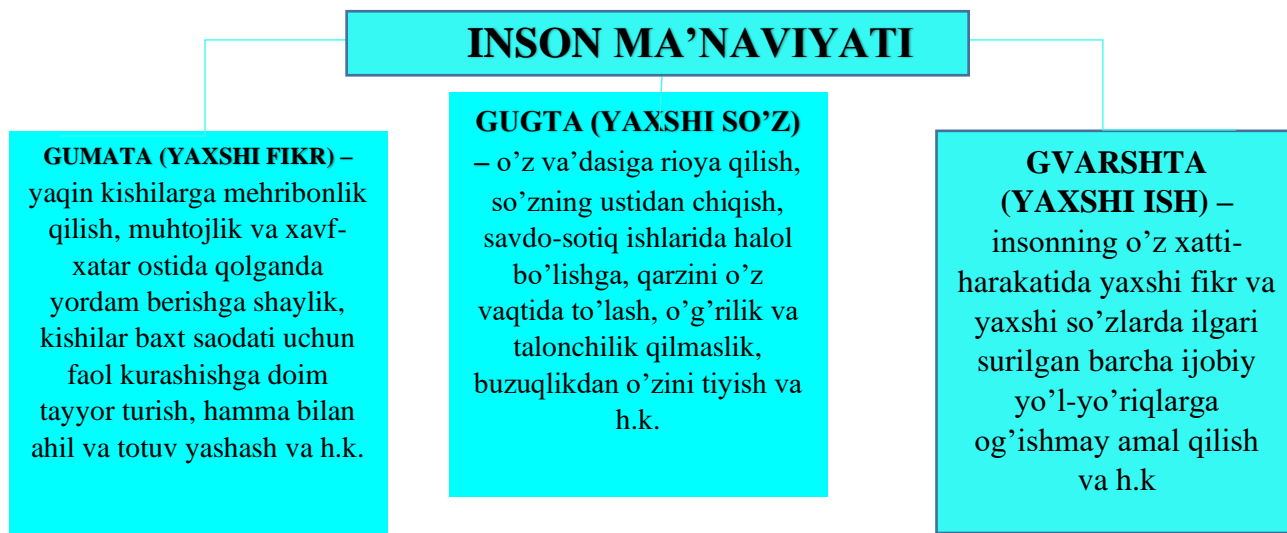
¹O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1059-son Qarori 1-ilovasi. // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 03.01.2020 y., 09/20/1059/4265-son

Asosiy qism. Bugungi kunda ma’naviyat masalasi dolzarb muammolardan biri sifatida talqin qilinib, yoshlarning ma’nan yetuk, barkamol shaxs sifatida kamol topishida ta’lim-tarbiya jarayonini uzluksiz tarzda o’qitish talab etilmoqda. Prezidentimiz SH.M.Mirziyoyev ma’naviyatga shunday ta’rif berganlar: “Yangi O’zbekistonni barpo etish ustunlaridan biri – kuchli ma’naviyatdir. Agar kimdir, ma’naviyat masalasi – bu faqat idora va Ma’naviyat markazi yoki tegishkli vazirlik va idoralarning ishi, deb o’ylasa xato qiladi. Bularning barchasi oldimizda turgan eng asosiy, eng muhim vazifalardan biridir”².

Tarixga nazar tashlasak, bizning ota-bobolarimiz ming yillar oldin o’zlarining tarixiy yodgorlik manbalarida, buyuk mutafakkirlarimiz esa o’zlarining ilmiy asarlarida ta’lim-tarbiya haqidagi pedagogik ta’limotlariga duch kelamiz. Ushbu ta’limotlarda ma’naviy kamolot va tarbiya haqida alohida so’z yuritilgan. Dastavval, xalqimizning ilk yozma yodgorligi “Avesto”ga murojaat qilganimizda, inson odob-axloqi, ma’naviyati quyidagi “uchlik”da aks ettirilgan³ (1-rasm):

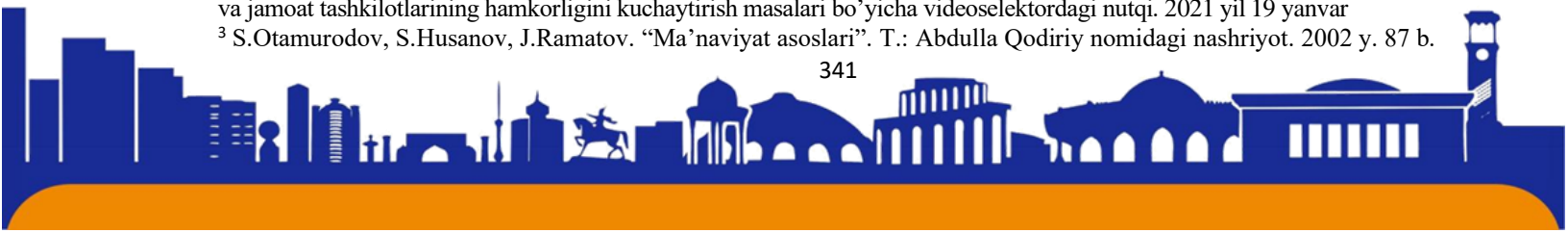

1-rasm. “Avesto”ning ma’naviy-axloqiy uchligi.

Qarangki, oradan ming yillar o’tgan bo’lsada, hali hanuz bu ta’limotning mohiyati bugungi davr talabida ham o’z ahamiyatini yuqotmagan. “Avesto”dagi uchlikning haqiqiy manbalariga yondashiladigan bo’lsa, ular qadimgi zamon

² O’zbekiston Respublikasining Prezidenti SH.M.Mirziyoyev ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalari bo’yicha videoselektordagi nutqi. 2021 yil 19 yanvar

³ S.Otamurodov, S.Husanov, J.Ramatov. “Ma’naviyat asoslari”. T.: Abdulla Qodiriy nomidagi nashriyot. 2002 y. 87 b.

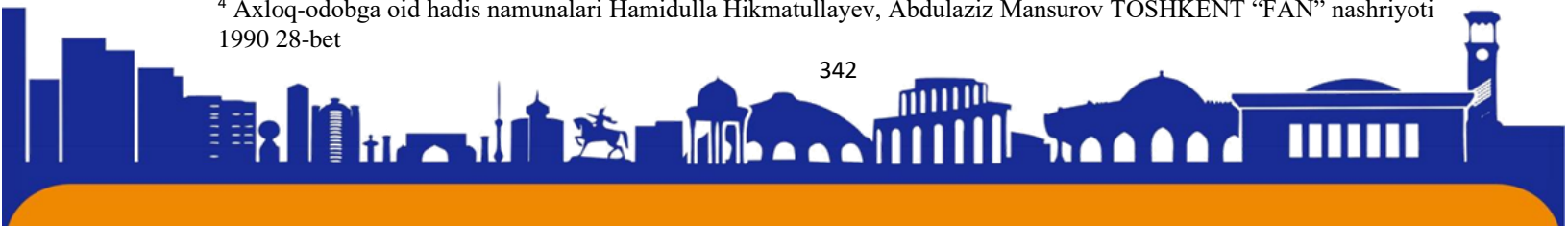

kishilarining axloqiy tasavvurlariga batamom muvofiq bo‘lib tushadi. Ushbu ma’naviy-axloqiy uchlik g‘oyasi eng qadimgi davrlardan boshlab kishilik jamiyati taraqqiyotining keyingi bosqichlarida yaratilgan barcha ma’rifiy asarlar mazmunining shakllanishiga asos bo‘lgan. Zero, unda insonning inson sifatida ma’naviy va moddiy jihatdan kamol topishi uchun zarur bo‘lgan muayyan talablar o‘z ifodasini topib, hayot kodeksi sifatida nafaqat Sharq, balki G‘arb xalqlarining ham muhim ma’naviy merosi bo‘lib qoldi. Asarda ifoda etilayotgan masalalarning ijtimoiy hayotning barcha jabhalarini qamrab olganligi Zardusht g‘oyalarining nazariy va amaliy ahamiyatini oshirib, uning qimmati bugungi kunda ham yuqori bo‘lishiga olib kelgan. Zardushtiylik ta’limotining axloqiy yo‘riqlariga binoan, inson tomonidan o‘z burchini his etishning eng birinchi belgisi **ma’naviy poklik** sanalgan.

Islom manbalarida islomiy g‘oyalar odamlarni yaxshilikka da’vat etadi, ularni yomonlikdan qaytaradi. Insonparvarlikni targ‘ib etib, razolatni qoralaydi, odob-axloq, ruhiy-ma’naviy poklik, mehnat qilish hamda yer yuzini obod va go‘zal etishga undaydi. U adolat, tenglik, tinchlik, erkni targ‘ib etadi. “Qur’oni Karim”ning inson kamolotga erishishidagi ahamiyati, uning insonga va butun borliqqa nisbatan munosabati mazmunidan ham bilsak bo‘ladi. Sura va oyatlar vositasida zohir etilgan musulmon olami, xususan, islom diniga e’tiqod qiluvchi xalqlarning madaniyati, ma’naviyati va ma’rifatiga oid qarashlar axloqiy me’yorlarini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, buyuk muhaddis Imom Buxoriy axloqning yaxshi bo‘lishi, taomning pokizaligi, rostlik va omonatga xiyonat qilmaslik – mana shu to‘rt xislatni Alloh taolo senga bergan bo‘lsin, dunyoviy ishlardan chetda qolgan bo‘lsang ham, zarari yo‘qdir, deb yozadi. Shuningdek, ilm olish fazilatlarini haqida shunday aytiladi: “Ilmga amal va rioya qiluvchi bo‘linglar, uni faqat hikoya qiluvchi bo‘lmanglar”⁴, - deyiladi (637-hadis). Hadislarda ilmning kishilarni fahm-farosatli, o‘tkir zehni, zukko hamda xotirani kuchli qilishdagi ahamiyati ham ta’kidlanadi va “Ilmu hunarni Xitoydan bo‘lsa ham borib o‘rganinglar”, - deya da’vat etiladi.

Hadislarda insonning kamolotga erishishi uchun talab etiladigan insoniy fazilatlar ifoda etilgan bo‘lib, bu fazilatlar sirasiga quyidagilar kiradi, bularning

⁴ Axloq-odobga oid hadis namunalari Hamidulla Hikmatullayev, Abdulaziz Mansurov TOSHKENT “FAN” nashriyoti 1990 28-bet

barchasi Qur'oni Karimda qayd etilgan ko'rsatmalarga asoslanilgan va komil insonni shakllantirishda, asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi (1-jadval):

Hadisi shariflarda keltirilgan insoniy fazilat (kompetensiya)lar

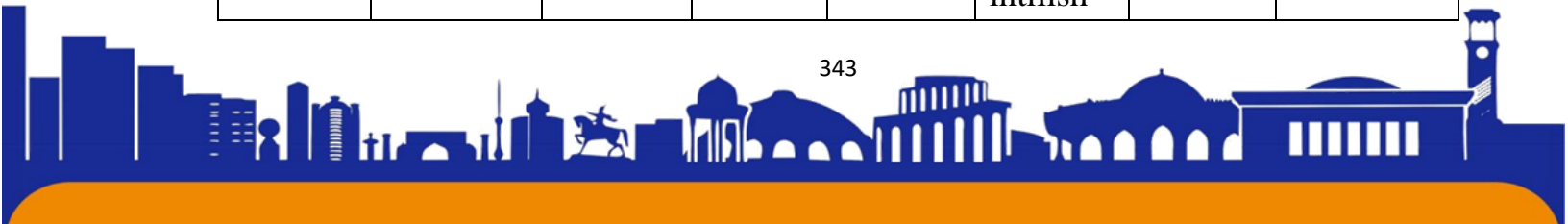
HADISI SHARIFLARDAGI INSONIY FAZILAT (KOMPETENSIYA)LAR			
1	o'zgalarga mehr-oqibat ko'rsatish	10	Vatanga muhabbat
2	saxiylik	11	halollik
3	ochiq ko'ngillilik	12	do'stlik
4	ota-ona, kattalar va qarindoshlarga nisbatan muruvvatli bo'lish	13	mehnat va kasb-hunarni ulug'lash
5	ularga g'amxo'rlik qilish	14	oliyjanoblik
6	rahm-shafqatlilik	15	kamtarlik
7	yaxshilik sari intihshi kerakligi	16	insonning o'zini yomon illatlardan tiyishi
8	vijdonlilik	17	rostgo'ylik
9	poklik,		

1-jadval. Hadisi shariflarda keltirilgan insoniy fazilat (kompetensiya)lar.

Birinchi va ikkinchi Renessans vakillari deya e'tirof etiladigan, Sharq uyg'onish davrining yetuk namoyandalari hisoblangan qomusiy mutafakkirlarimiz o'zlarining boy ilmiy merosida ta'lim-tarbiya berishning yo'l-yo'riqlari, ma'naviy tarbiyani shakllantirish omillari haqida qimmatli ma'lumotlarni yozib qoldirganlar. Ularning ta'limotlarida ma'naviy tarbiya mezonlari, belgilari xususida fikr yuritilgan. Ushbu ma'lumotlarni umumlashtirgan holatda quyidagi jadval orqali ma'naviy tarbiya mezonlarini ko'rsatilgan (2-jadval):

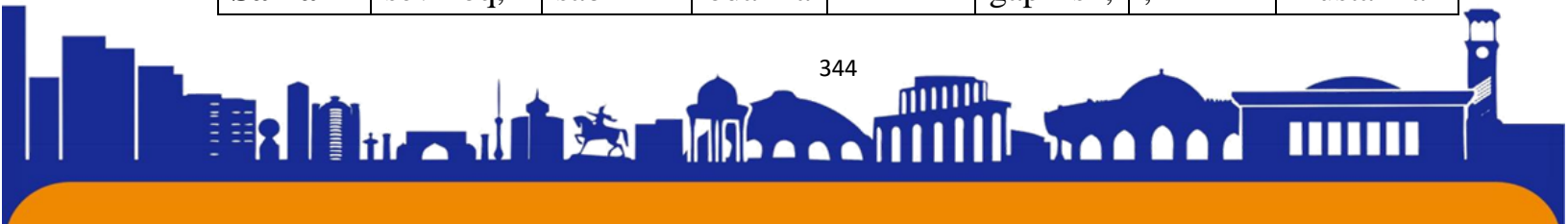
Mutaffakkirlar e'tirof etgan ma'naviy tarbiya indikatorlari

MUTAFFAKKIRLAR E'TIROF ETGAN MA'NAVIY TARBIYA INDIKATORLARI							
Abu Nasr Farobiy	ma'rifatlik, kamtarlik	donolik, bilimdonlik	mulohazali bo'lish	vijdonlilik, tarbiyalilik	ma'naviy yuksaklikka intilish	ko'pchilik manfaatini	haqiqat, adolatlilik

						yuqoriq o'yish	
Abu Ali ibn Sino	hurmat va ehtirom, qat'iyatlilik	sofdillik, saxiylik, adolat	axloqiy kamolot, ma'rifati	qanoat, chidamlilik, jasurlik	mo'tadillik, uyatchanlik, intilish	donolik, kamtarlik, iyraklik	ehtiyotkorlik, sevgi-muhabbat
Abu Rayhon Beruniy	axloqiylik, poklik, kamtarlik	to'g'rillik, adolat	go'zallik va nafosat	olijjanoblik, saxovat	do'stlik, hamkorlik	ilm-ma'rifatlilik	mehnat va hunar egallash
Kaykov us	suxandonlik	do'stlik	andishalilik	javonmardlik	kamtarlik	diqqat bilan tinglash	xushmuomalilik
Muhammad Qoshg'ariy	xushmuomalilik	odoblilik	bilimlilik	hunar o'rganish	bilimlilik	kamtarlik	mehmondos'tlik
Jalolidin Davoniy	ziyraklik	fahmlilik	shijoat	donolik	iffat, adolat	diqqatlilik	zehravshanligi
Alisher Navoiy	muhabbat	vafodorlik	go'zallikka intilish	axloqiy jasorat	olijjanoblik	axloqiylik	komillikka intilish
Abdulla Avloniy	Vatanni sevmok, haqshunoslik,	matonat, diyonat, oliyhimmatlik	intizom, itoat, adolat, afv	iffat, hayo, munislik, sadoqat	riyozat, qanoat-sabr	vijdon, haqqoniyat	idrok, zako, ibrat, xayrixohlik
Xoja Saman	Vatanni sevmok,	jasorat, sabr-	dono odamla	podshoh	o'ylab gapirish,	mardlik,	irodasi mustahka

dar Termiziy	uning muhofazasi uchun jon fido qilmoq	toqat, adolat, Yumshoq tabiatlilik,	r suhbat bilan aqlni boyitish	marhamatidan mag'rur bo'lmaslik	dushman so'ziga ishonmaslik	ma'naviy poklik, halollik	mlik, do'stlik, yaxshi do'stlar uchun jon fido etish
Jalolidin Rumiy	iymon-e'tiqod, iroda, sabrmatonat, ornomuslilik	bag'rik englik, oliyjano blik, adolatlilik, saxovatlilik	qalb pokligi, aql bilan ish tutish, mehrvafo	go'zal axloq, o'z-o'zini anglash, o'zaro hurmat	vijdon uyg'oqligi, irodanin g mustahkamligi	Intizomlilik, sadoqatlilik, odoblilik, nazokat	Samimiylik, hurmat ko'rsatish, rostgo'ylik,
Abdurahmon Jomiy	javonmardlik, poklik,	tirishqoqlik	sadoqatlilik, vafodorlik	itoatkorlik	mehribonlilik	do'stlik	omonatdorlilik mehnatsevarlik

2-jadval. Mutaffakkirlar e'tirof etgan ma'naviy tarbiya indikatorlari.

Bunda mutafakkir olimlarning pedagogik qarashlarida ma'naviy tarbiya mezonlarini ko'rishimiz mumkin. Ular ko'rsatib o'tgan bir necha ma'naviy-axloqiy fazilat(kompetensiya)lar bir-biriga o'xshaydi. Ba'zilarida yangi fazilatlarni ham uchratish mumkin. Bundan ko'rinib turibdiki, ma'naviy tarbiya mezonlari bir necha asrlar oldin ham insonlar tomonidan shu fazilatlar shakllanganligi bilan o'lchanadi. Bu esa bugungi kunga kelib ham o'z qiymatiga egaligini namoyon etadi. Insonlar tomonidan e'tirof etiladigan axloq kategoriyalari har bir jamiyat a'zosining ma'naviy yetukligi uchun qilinadigan sa'y-harakatlar ko'lami bilan baholanadi. Hozirgi kunga qadar olib boriladigan islohotlar zamirida ham aynan komil shaxsni shakllantirish masalasi dolzarb ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Bu mezonlarni shakllantirish omillari orqali biz jamiyatimizga "husni xulq" – "ma'naviy yetuk" inson qiyofasini tarkib toptirib boramiz.

Jaloliddin Rumiy "Masnaviy ma'naviy" asari ta'lim-tarbiyaviy qiymatga ega bo'lgan ilmiy asar hisoblanadi. Mazkurasar orqali shaxsda iymon-e'tiqod, bag'rikenglik,

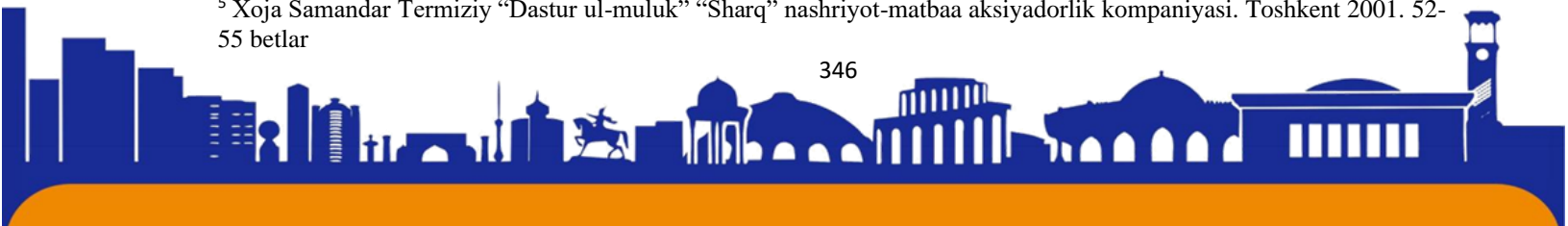

iroda, qalb pokligi, vijdon uygʻoqligi, goʻzal axloq, oʻz-oʻzini anglash kabi sifatlarni qaror toptirish zarurligi allomaning maʼnaviy merosidan taʼlim jarayonida foydalanishni yoʻlga qoʻyish va rivojlantirish hamda oʻqitishning takomillashtirish katta ahamiyat kasb etadi. Asarda keltirilgan maʼnaviy tarbiya indikatorlari oʻquvchilarda singdirish oʻsib kelayotgan yosh avlodning maʼnaviy qiyofasi yetuk boʻlib ulgʻayishida muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Xoja Samandar Termiziyning “Dastur ul-muluk” asarining asl mazmuni davlatni idora qilish va yoshlarni tarbiyalashda podshohlar uchun dasturdir. Asardagi rang-barang hikmatlar, jang, voqea-hodisalar tasvirida hammadan oldin insonga xos boʻlgan eng yaxshi taʼlimiy-axloqiy xislatlar talqin etiladi. Muallif asardagi hikmatlar orqali inson ruhiyatidagi eng yaxshi sifatlarni, xislatlarni taʼriflash bilan birga, har bir mamlakat podshohi, amiri, hokimi shunday sifatlarni, xususiyatlarga ega boʻlishi va ular davlatning poydevorini shu tarzda qurishi, mustahkamlanishi lozimligini qayta-qayta taʼkidlaydi. Shu sabab asarning agrchi podshohlarga maʼnaviy atab yozilgan boʻlsa ham, mamlakatning yoshlarni maʼnaviy halol, pok, mustahkam, sabr-toqatli, Vatanga sodiq kishilar ruhida tarbiyalash xususidagi ahamiyati nihoyatda kattadir. **“Dastur ul-muluk”** asarida maʼnaviy-axloqiy fazilatlar badiiy tasvir vositalari orqali keltirib oʻtilgan: adolat, jasorat, yumshoq tabiatlilik va sabr-qanoat, magʻrur boʻlmaslik, oʻylab gapirish, yomon odatlardan saqlanish, muloqot, maslahatning foydasi, hasadning zarari, sabr-toqat natijasi, qarilarning yoshlarga nasihatlar haqida alohida taʼkidlab pand-u nasihatlar keltirilgan. Xoja oʻz qarashlarida mamlakatning manfaati, tinchligi uchun jon fido qilgan kishilarni “Jondan kechib, jon olib-jon berib jangga kirgan pahlavonlar”nigina jasur, dovyurak odamlar sirasiga qoʻshadi. Oʻz mamlakati, xalqi ornomusi uchun kurash ketayotgan bir vaqtda yigit aslo xayolini bekorchi narsalarga band qilmasligi, faqat jang tashvishi, gʻalabani oʻylash zarurligini uqtiradi. Jasorat haqidagi shu kabi hikmatlari, orzu-istaklari 300 yildan buyon oʻz ahamiyatini yuqotgan emas. Bugungi kunda istiqbol yoʻlida borayotgan Vatanimiz yoshlarini vatanparvarlik, dovyuraklik, mardlik ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega⁵. Ushbu asarda keltirilgan maʼlumotlar orqali ularni maʼnaviyatini yuksaltirish, fazilatli avlod qilib tarbiyalash maqsad qilib qoʻyilgan.

⁵ Xoja Samandar Termiziy “Dastur ul-muluk” “Sharq” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi. Toshkent 2001. 52-55 betlar

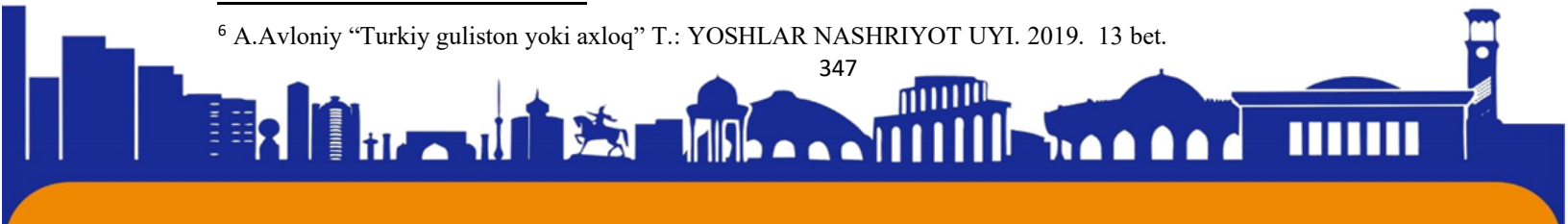

XIX asrda yashab ijod etgan mutafakkir **Abdulla Avloniy**ning “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida quyidagi fikrlarni keltirgan: “ilmi axloqning asosi tarbiya o‘ldug’indan shul xususda biroz so‘z so‘ylayurmiz. Bolaning salomati va saodati uchun yaxshi tarbiya qilmak, tanini pok tutmak, yosh vaqtdan maslakini tuzatmak, yaxshi xulqlarini o‘rgatmak, yomon xulqlardan saqlab o‘sturmakdur. Tarbiya qiluvchilar tabib kabiturki, tabib xastaning badanidagi kasaliga davo qilgan kabi tarbiyani bolaning vujudidagi jahl maraziga “yaxshi xulq” degan davoni ichidan, “poklik” degan davoni ustidan berib, katta qilmog’i lozimdur”. **A.Avloniy tarbiyani to‘rt guruhga ajratib ko‘rsatadi: 1.** Tarbiyaning zamoni; **2.** Badan tarbiyasi; **3.**Fikr tarbiyasi; **4.** Axloq tarbiyasi. Uning fikricha, “axloq tarbiyasi: insonlarga eng muhim, ziyoda sharaf, baland daraja beruvchi axloq tarbiyasidir. Biz avvalgi darsda tarbiya ila dars orasida farq bor, deduk, chunki dars oluvchi-biluvchi, tarbiya oluvchi-amal qiluvchi demakdur. Shuning uchun ham tarbiya qiluvchi muallimlarning o‘zlari ilmlariga omil bo‘lib, shogirdlarga ham bergan darslarini amal ila chaqishturub o‘rgatmaklari lozimdur, bu ravishi ta’lim ila berilgan dars va ma’lumot shogirdlarning diliga tez ta’sir qilub, mulloyi boamal bo‘lurlar”⁶.

Xulosa. Yuqorida keltirilgan asarlardan ko‘rinib turibdiki, o‘tmishda ham komil insonning o‘ziga xos axloq kodeksi ishlab chiqilgan bo‘lib, ular juda katta ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lgan. Bu asarlarda keltirilgan ijobiy axloqiy fazilatlar insonlarni ezgulikka chorlab, ularni mehr-u muhabbat, vafo va sadoqat ruhida tarbiyalab kelgan bo‘lsa, salbiy axloqiy xislatlar va ularning oqibatlarini haqida gapirish orqali esa nomaqbul qabih ishlardan saqlanishga da’vat etib, ularning inson ekanliklarini bir lahza bo‘lsa-da esdan chiqarmaslikka chaqirganlar.

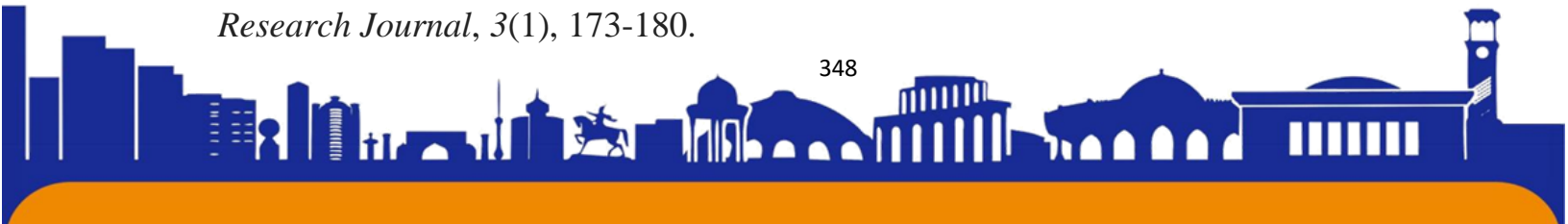
Ma’naviy-axloqiy tushunchalar, baholash va muhokama yuritish asosida ma’naviy-axloqiy e’tiqod shakllanadi va nihoyat inson xatti-harakati va xulqi aniqlanadi. Ma’naviy-axloqiy e’tiqodga ega inson axloqiy me’yorlar, talablarni ongli bajaradi va ularga hurmat bildiradi. Lekin ma’naviy-axloqiy me’yorlar haqida bilimga ega bo‘lish va uni tushunish hali e’tiqodni faoliyatga aylantiradi degan gap emas, ma’naviy-axloqiy bilimlar qachon hayotiy tajribalarda qo‘llanilib, o‘quvchilar tomonidan ularning faoliyatida yorqin namoyon bo‘lgandagina, rivojlangan deyish mumkin.

⁶ A.Avloniy “Turkiy guliston yoki axloq” T.: YOSHLAR NASHRIYOT UYI. 2019. 13 bet.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1059-son Qarori 1-ilovasi. // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 03.01.2020 y., 09/20/1059/4265-son
2. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti SH.M.Mirziyoyev ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalari bo'yicha videoselektordagi nutqi. 2021 yil 19 yanvar
3. S.Otamurodov, S.Husanov, J.Ramatov. "Ma'naviyat asoslari". T.: Abdulla Qodiriy nomidagi nashriyot. 2002 y. 87 b.
4. Axloq-odobga oid hadis namunalari Hamidulla Hikmatullayev, Abdulaziz Mansurov TOSHKENT "FAN" nashriyoti 1990 28-bet
5. Xoja Samandar Termiziy "Dastur ul-muluk" "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi. Toshkent 2001. 52-55 betlar
6. A.Avloniy "Turkiy guliston yoki axloq" T.: YOSHLAR NASHRIYOT UYI. 2019. 13 bet.
7. Akbar T. Opportunities to Form Spiritual Competence in Students of the 10-11th Class //Web of Scholars: Multidimensional Research Journal. – 2022. – T. 1. – №. 8. – C. 160-167.
8. Rustamovich T. A. Islom Ta'limotlarda Shaxs Ma'naviyati Masalalari //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMYIY JURNALI. – 2021. – T. 1. – №. 5. – C. 186-190.
9. Baxriddin o'g'li, F. O., Abdunabiyevich, F. A., & Norbo' Tayevna, N. D. (2022). IMPROVING VOCATIONAL EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS BY DEVELOPING PRIMARY MECHANISMS OF NATIONAL CRAFTS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(02), 577-580.
10. Abdurazakov, F. A., & Meliev, S. K. (2022). Interactive Methods Used In The Formation Of Creative Activity (On The Example Of Primary School Students). *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(1), 257-262.
11. Abdurazakov, F. A., & ugli Odinaboboev, F. B. (2022). Pedagogical importance of using module educational Technologies in the system of continuous education on the basis of modern approaches. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(1), 173-180.

12. Abdunabievich, F. A., Ugli, F. O. B., & Norbutaevna, N. D. (2022). TYPES OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES THAT CORRESPOND TO THE SPECIFICS OF MORAL AND AESTHETIC EDUCATION AND TEACHING OF STUDENTS.

13. Абдуразақов, Ф. (2022, October). ЎҚУВЧИЛАРГА АХЛОҚИЙ-ЭСТЕТИК ТАРБИЯ БЕРИШДА НОТИҚЛИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. In *E Conference Zone* (pp. 110-115).

14. Абдуразақов, Ф. (2022). ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИДА УҚУВЧИЛАРНИНГ НОТИҚЛИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. *Conferencea*, 78-84.

15. Чарыев, И., & Абдураззоков, Ф. (2021). СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ В УЗБЕКИСТАНЕ. *Энигма*, (32), 86-93.

16. Abdurazakov, F. (2022). SPEAKING SKILLS FORMATION MECHANISMS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(11), 91-100.

17. Xudayqulov, X., & Abdurazaqov, F. (2022). ЁШЛАР ОРАСИДА НУТҚ МАДАНИЯТИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ. *Science and innovation*, 1(В7), 815-821.

18. Абдуразақов, Ф. А. (2023). ОҒЗАКИ ВА ЁЗМА НУТҚҚА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР. *Journal of Universal Science Research*, 1(1), 36-42.

19. Чарыев, И. Профессор кафедры Педагогике ТерГУ. Абдураззоков Фазлиддин, Магистрант 2-курса ТерГУ. СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ В УЗБЕКИСТАНЕ. *Научно-практический журнал «Энигма» Выпуск № 32 (Апрель 2021).*, 86.

20. Абдуразақов, Ф. (2022). У^ УВ МАСҲУЛОТЛАРИДА У^ УВЧИЛАРНИНГ НОТИҚЛИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ.

21. Abdurazaqov Fazliddin Abdunabiyevich. (2023). OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARIGA TARBIYA BERISHDA PEDAGOG NUTQI. *Journal of Universal Science Research*, 1(4), 16–23. Retrieved from <http://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/396>

22. Baxriddin o'g'li, F. O., Abdunabiyevich, F. A., & Norbo'Tayevna, N. D. (2022). IMPROVING VOCATIONAL EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS BY DEVELOPING PRIMARY MECHANISMS OF NATIONAL CRAFTS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(02), 577-580.

23. Абдуразаков, Ф. (2022). O'quvchilarga axloqiy-estetik tarbiya berishda notiqlik madaniyatini shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish. *Современные тенденции инновационного развития науки и образования в глобальном мире*, 1(3), 16-22.

24. Odinaboboyev Fazliddin Bahriddin o'g'li. (2023). MILLIY HUNARMANDCHILIKNING MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI KASBIY TARBIYANI TAKOMILLASHTIRISH (1-4-sinflar misolida). *Journal of Universal Science Research*, 1(4), 507–514. Retrieved from <http://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/544>

25. Xudayqulov, X., & Odinaboboev, F. (2022). ПЕДАГОГИК МОДУЛИ ЎҚИТИШДА ИННОВАЦИОН ТАРАҚҚИЁТНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАР. *Science and innovation*, 1(В7), 960-967.

26. Чарыев, И. Профессор кафедры Педагогике ТерГУ. Одинабобоев Фазлиддин, Магистрант 2-курса ТерГУ. СОВРЕМЕННЫЕ ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ. *Научно-практический журнал «Энигма» Выпуск № 32 (Апрель 2021).*, 93.

27. Rustamovich, T. R. A. (2021). Islom Ta'limotlarda Shaxs Ma'naviyati Masalalari. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(5), 186-190.

28. TA Rustamovich (2021) Issues of Personal Spirituality in Islamic Teaching *International Journal of Trend in Scientific Research and Development (IJTSRD)* 1(6), 886-889

29. Akbar, T. (2022). Opportunities to Form Spiritual Competence in Students of the 10-11th Class. *Web of Scholars: Multidimensional Research Journal*, 1(8), 160-167.

30. Akbar To'raqulov Rustam o'g'li, & Hakimova Nigina Ma'mur qizi. (2023). Milliy o'quv dasturining hayotimizdagi o'rni. *Journal of Universal Science Research*, 1(5), 88–93. Retrieved from <http://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/616>

31. Akbar To'raqulov Rustam o'g'li, & Jumanazarova Durдона Abduvohidovna. (2023). Oliy ta'limda korrupsiyaga qarshi kurashish. Journal of Universal Science Research, 1(5), 101–109. Retrieved from <http://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/619>

32. Akbar To'raqulov Rustam o'g'li, & Xurramova Aziza Abdurasul qizi. (2023). XALQARO BAHOLASH DASTURI ASOSIDA O'QUVCHILARNING BILIMINI BAHOLASH METODOLIGIYASI. Journal of Universal Science Research, 1(5), 94–100. Retrieved from <http://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/618>

33. Abdunabiyevich, A. F. (2023). OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARIGA TARBIYA BERISHDA PEDAGOG NUTQI. Journal of Universal Science Research, 1(4), 16-23.

34. Eshqorayev, S. S., Ro'zimurodov, B. I., & Choriyeva, M. S. (2022). YOSHLARNI ILM-FAN VA INNOVATSIYALARGA QIZIQTIRISHNING NOAN'ANAVIY USULI. Eurasian Journal of Academic Research, 2(6), 308-310.

35. Choriyeva, M. S. qizi, & Eshqorayev, S. S. o'g'li. (2022). MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIK O'ZBEK XALQINING YUKSAK QADRIYATIDIR. INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING, 1(3), 46–51. Retrieved from <https://researchedu.org/index.php/iclt/article/view/2879>

